

Seijst

Uitgave van het Zeister Historisch Genootschap

2015-II

De bevrijding van Zeist

Cor Verboom

Sander van Rhijn

De schoenmaker die niet
bij zijn leest bleef

Uit de collectie

Twee stenen en een zilveren troffel

Seijst

*Bulletin ter bevordering van de kennis
van de geschiedenis van Zeist*

ISSN 1383-2867

Verschijnt 4x per jaar.

Jaargang 45 nummer 2. Juni 2015.

Drukwerk: Drukkerij Gregorius, Utrecht.

REDACTIECOMMISSIE

H. Beudeker, E. de Jonge, R.P.M. Rhoen
en mw. Fl. de Vrijer, redacteurs en J.P.
van 't Sant, hoofdredacteur.

VORMGEVING

M. Slappendel

REDACTIEADRES

Postadres: Postbus 342, 3700 AH Zeist

E-mail: info@zhg.nl

BIJDRAGEN AUTEURS

Informatie over het aanleveren van kopij:
www.zhg.nl

LEDENADMINISTRATIE

Aanmeldingen van nieuwe donateurs
en adreswijzigingen kunnen schriftelijk
worden gemeld via Postbus 342, 3700
AH Zeist. Het kan ook via het e-mailadres:
info@zhg.nl.

IBAN: NL95 INGB 0003 8403 83

WEBSITE

www.zhg.nl

Legaat of lijfrenteschenking:
ANBI-beschikking
nummer 55 537

De bevrijding van Zeist

31

Dit jaar vieren we 70 jaar bevrijding.
Voor Seijst reden om daar aandacht
aan te besteden met een inleiding
over die voor Zeist speciale dag: 7
mei 1945. 7 mei, omdat toen pas
de Britten en Canadezen ons dorp
binnentrokken en het gezag overna-
men van de Duitsers.

Cor Verboom; Sander van Rhijn

40

De inleiding over de Zeister bevrijding
wordt gevolgd door interviews
met Cor Verboom en Sander van
Rhijn over hun herinnering aan die
dag en de tijd er om heen.

De schoenmaker

47

Een verhaal over de Austerlitz
schoenmaker die uiteindelijk wet-
houder van Zeist werd: D.J. van
Nieuwenhuizen (maar ook over zijn
vrouw!).

Twee stenen en een troffel

52

In de ZHG-collectie bevinden zich 2 gedenksteden en een zilveren troffel.
Wat die met elkaar te maken hebben leest u in deze 'Uit de Collectie'.

De bevrijding van Zeist op 7 mei 1945

Jan Peter van 't Sant, Flora de Vrijer

We vieren in Nederland op 5 mei onze bevrijding van de Duitse bezetting in de jaren 1940-1945. Dat is nu al weer 70 jaar geleden. Toch zijn er gelukkig nog mensen die daar een levendige herinnering aan bewaren. In dit nummer van Seijst vindt u hiervan twee mooie voorbeelden, in de vorm van interviews.

Aan de bevrijding ging een zeer koude oorlogswinter vooraf, gepaard met hongersnood in het nog steeds bezette westelijk deel van Nederland, ook in Zeist. Ter leniging van deze nood slaagden de geallieerden er in de Duitsers over te halen om voedseldroppings toe te staan. Van het gedropte meel werd overal het legendarische 'Zweedse wittebrood' gebakken. Vóór de geallieerde troepen uit trokken op 6 mei al colonnes militaire voertuigen met voedsel door Zeist.

In genoemde twee interviews zult u kunnen

lezen dat, hoewel Nederland officieel zijn bevrijding viert op 5 mei¹, Zeist *de facto* pas werd bevrijd op maandag 7 mei. Toen trokken Britten en Canadezen 's morgens het dorp binnen en namen het gezag van de Duitsers over. De zaterdag en zondag daarvoor waren spannend. Onduidelijk was wanneer de geallieerden in Zeist zouden komen. De ondergrondse pers waarschuwde de bevolking om die dagen niet te vlaggen en feest te vieren om de Duitsers niet te provoceren en wraakacties uit te lokken.

U zult in beide interviews lezen hoe ieder zijn eigen herinneringen heeft aan zijn beleving van die dagen. Om die herinneringen in historisch perspectief te zetten geven we hier een aantal citaten uit de -eerst ondergrondse² en later officiële³- Zeister pers.

COLLECTIE ZHG

In goede banen leiden van het verkeer bij het gemeentehuis.

COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

Uit 'Het Strijdtoneel', 2^e jaargang no 104 van zaterdagochtend 5 mei 1945:

'DUITSE CAPITULATIE

Eindelijk is de bevrijding van geheel ons land werkelijkheid geworden (...) is de wapenstilstand hedenochtend 8 uur van kracht geworden.

(...) Later is nog vanuit het geallieerde Hoofdkwartier bekend gemaakt, dat vanaf Zaterdagochtend 8 uur alle Duitse bevelhebbers de instructies van de geallieerde instanties strict dienen uit te voeren.

Hebben wij ooit een mooier bericht kunnen brengen? Voor geheel Nederland is het vandaag feest, maar nu al, op dit historische tijdstip, dienen wij allen ons streven er op te richten onze overzeese gebiedsdelen zo spoedig mogelijk te bevrijden.

Voor het moederland is echter de tijd van wederopbouw begonnen. Alle Nederlanders van welke levensbeschouwing ook moeten vanaf dit ogenblik met de meeste oprechtheid

trachten samen te gaan voor dit ene grote doel: de opbouw van ons Vaderland (...)

W A A R S C H U W I N G Wacht met openbaar vreugde betoon, tot de geallieerden binnengetrokken zijn. Brengt Uzelf en anderen niet nodeloos in gevaar!'

Uit het Bevrijdingsnummer van het Oranje Bulletin van zaterdag 5 mei 1945:

'WELKOM GEALLIEERDEN, WELKOM BEVRIJDERS!!

De dag is gekomen, waarnaar wij bijna 5 jaren hebben uitgezien, jaren waarin wij gebukt gingen onder de onrechtvaardigheid, de verdrukking en de tyrannie der Duitsers; jaren, waarin het uiterste van onze hoop, moed en tegenwoordigheid van geest werd vereist.

Een ding was echter zeker, namelijk dat Gij zoudt komen (...).

De gezamenlijke illegale pers te Zeist is U dank verschuldigd, dat

U ons vertrouwen niet beschaamd hebt en dankt U voor de zware verliezen, die U hebt willen lijden voor onze bevrijding.

Nooit zullen wij Uw daden van offering en doorzetting vergeten en zij, die voor ons zijn gevallen (...) zullen wij dankbaar herdenken. Zij zullen eeuwig in onze herinnering blijven.

God zegene Uw Koning en Uw legers.

(...)

NEDERLANDERS, ZEISTENAREN!!

Nog slechts vóór enkele dagen hebt Gy de geallieerde vliegtuigen kunnen zien, welke voedsel brachten aan onze 3 hongerprovincies. (...) Thans reeds hangen voor de ramen van 46 winkeliers te Zeist de groene biljetten, vermeldende het no. van de in te leveren bon 458, waarop (...) het voedsel wordt afgeleverd. (...) Met de thans verstrekt wordende noodrantsoenen van Rode Kruis en afkomstig uit voedselpa-

ketten mag niet gesjacherd worden! Niemand die aanspraak wil kunnen maken op de betiteling van fatsoenlijk Nederlander, zal mèèr mogen verlangen, dan hem toekomt voor één persoon. Dat is niet méér en ook niet minder dan waarop een ieder recht heeft.

(...) LEVERT DUS NIET MEER DAN EEN BON PER PERSOON IN.

(...) Wij maken er hen, die misbruik maken ondanks alles, op attent dat wij hen zullen weten op te sporen, aan de kaak te stellen en t.z.t. te bestraffen als dieven, en plunderaars, als parasieten en paria's van ons volksbestaan. (...)

Uit de Zeister Courant, Nooduitgave van zaterdag 5 mei 1945:

'DE VOEDSELZENDINGEN
Ongeacht de nog steeds geldende bepaling, dat samenscholingen van meer dan vijf personen zijn verboden, heeft men in de beide Dorpsstraten en hun uitlopers rij aan rij gestaan, om naar de vrachtauto's te kijken, die ten dienste der voedselvoorziening thans dag en nacht af en aan rijden.

(...) gansch deze actie dankt men aan een overeenkomst, gesloten tusschen Duitse en Geallieerde vertegenwoordigers. (...) Overeengekomen werd de aanvoer door de lucht, over zee en over land te doen geschieden De verzorging door middel van vliegtuigen geschiedt dagelijks van des morgens zeven tot des middags drie uur. (...)

Uit het Oranje Bulletin No. 7 van 5 mei 1945:

'WAARSCHUWING!!!

Nederlanders, hierbij maakt de Gewestelijke Commandant der Binnenlandse Strijdkrachten⁴ bekend, dat de Duitsers nog steeds geen bevel hebben ontvangen tot capitulatie. Hierover wordt heden door de Geallieerde legerleiding en die der Duitsers onderhandeld. Deze besprekingen zijn nog niet geëindigd. De practische capitulatie kan heus nog wel een dag op zich laten wachten!! Houdt U rustig! Doet geen domme dingen! Vlagt niet voordat wij in overleg met de burgerlijke autoriteiten U het sein geven. Wij we-

ten dat U gaarne aan Uw vreugde uiting wilt geven, maar ieder man die nu nog valt, is één te veel.'

Uit de Zeister Post, 1e jaargang nr. 1 van zaterdag 5 mei 1945:

'... uit het diensthuis uitgeleid'⁵

Vijf bange jaren heeft ons vaderland onder het juk van den overweldiger gezucht, vijf jaren van onpeilbaar verdriet, onuitsprekelijke rouw en grenzenloze vernedering. Van den stralenden Meidag 1940 af, tot nu toe is het één aaneenschakeling van leed geweest. Niets werd Nederland bespaard en de schade aan volk en staat toegebracht is schier onberekenbaar.

Op Het Rond.

COLLECTIE

GEMEENTEARCHIEF ZEIST

Thans wappert de driekleur fier van onze klokkenloze torens⁶ en speelt de beiaard van onze ziel, ongekend schoon, het heerlijkste lied. (...)’

[Er wordt stilgestaan bij de gevangenen in de concentratiekampen, de gemartelden, de gevallen in de illegale strijd, het leed van achterblijvende moeders en weduwen. Het blad vervolgt:]

‘Deze dag kan geen dag van gewone feestvreugde zijn. Wij kunnen niet jubelen en niet luiddruchtig zijn, wij kunnen alleen maar heel stil en heel dankbaar zijn. In de stilheid klimt wijdingsvol het gebed der dankbaarheid als woordenloos omhoog. Heel dankbaar zijn wij als bevrijd volk, verlost uit het diensthuis der nazicisten.’

Uit het Zeister Weekblad, speciale uitgave van zaterdag 5 mei 1945:

‘TERUGKEER

Eindelijk! Bevrijd! (...) Wij hebben ons deze bevrijding wel eens anders voorgesteld, juichender, stralender, op een moment dat we nog „in goeden doen” zouden zijn. Nu is het meer een stil dankgebed dat ons van de lippen stijgt dan een jubelkreet. Wij danken God dat wij dit moment hebben mogen beleven, doch voor velen is dit uur helaas te laat gekomen. Nu juist denken wij aan de velen, die door den materielen en geestelijken nood, die ons trof, zijn terneer geveld. En vooral ook herdenken wij nu in stille eerbied de duizenden die ten offer zijn gevallen aan de steeds toenemende

nazi-terreur. (...)’

Uit het Zeister Weekblad, 7e jaargang No. 1 van dinsdag 8 mei 1945:

‘,Oranje Boven! Holland is vrij!’

Zoo heeft Hogendorp's⁷ bevrijdingskreet geklonken in de Novemberdagen van 1813; zij klinkt ook nu.

Holland is vrij!

De onderdrukker verlaat het tooneel zijner schanddaden; zijn bruut en bestiaal bedrijf heeft uit.

Vluchtend ijlt hij de vergelding tegemoet, die gereed staat zich aan hem te voltrekken van geslacht tot geslacht.

Het landverraderlijk rot, éens bereid én Vorstenhuis én Vaderlandsche eer en bodem pluimstrijkend te verkwanselen voor de gunsten van Nederland's doods vijand, - het ziet nú diens stut en steun ontvallen en verwacht verbijsterd en verschrikt zijn gerecht, en daarom schriklijk gericht.

De Nederlandsche leeuw heft den fiere kop; getergd en gemarteld bloedt hij uit duizend wonden, maar verbeten hield hij stand en desepereerde niet; hij lééft en heeft een onuitbluschbaar leven, omdat hij handhaafde zijn geloof en zijn vertrouwen in de gerechtigheid:

Lijdt U, mijn Ondersaten,

Die oprecht zijt van aert,
Godt sal U niet verlaten
Al zijt ghij nu beswaert.⁸

Gedenk Uw dooden, Volk van Nederland! (...)

Het heldenbloed van den Grebbeberg, van den Alblasserwaard, van Mill, van Kornwerderzand⁹ (...), dat voor U vergoten werd ter bevestiging van het nieuw verbond: allen één in de verdiepte beleving van herkegen recht; allen één in den arbeid aan het herrijzend Vaderland; boven alle verdeeldheid allen verbonden en geadeld in het subliem symbool: Oranje. (...) Moeder des Vaderlands, wij wachten U.

Eens heeft Uw volk geschokt en bewogen den adem ingehouden, toen wijs beleid U tot heengaan dwong (...). Maar nú, na vijf jaren van duisternis staat de zon van Oranje weer hoog aan den Hollandschen hemel (...) Want er is voor Holland geen vrijheid dan door en met Oranje.

5 Mei '45

F.A. Beunke.'

'Bij en om de Binnenlandse Strijdkrachten

Om ongeveer 11 uur Maandagmorgen kwamen de Binnenlandse Strijdkrachten alhier in actie. (...) In den loop van den dag hebben wij een kijkje genomen in enkele door de B.S. in gebruik genomen gebouwen, t.w. het Vereenigingsgebouw, de school aan het Jac. van Lennep-plein, Hotel Cambrinus aan de 1e Dorpsstraat en het Slot.

In hotel Cambrinus is het plaatselijk hoofdkwartier gevestigd (...). In het

Vereenigingsgebouw was de drukte nog grooter; want daar verzamelden zich o.a. de arrestatieploegen (...). De mannen in de blauwe overalls met het donkerblauwe mutsje op het hoofd, zijn modern bewapend en

doen waardig en ernstig hun plicht. (...) de gearresteerden [*worden naar het Slot*] gebracht, geadmistreerd, ondervraagd en voorlopig opgeborgen.

Zooals enkele leden van deze ploeg

Bijschrift achter op de foto: '7 Mei 1945 / „Bevrijdingsdag” / Tommies in Zeist'.

COLLECTIE ZHG

Bijschrift achter op de foto: 'Genomen vanuit de huiskamer van Apotheek van Zanten (Dirk) richting Steinlaan'. Waarschijnlijk zijn hier terugtrekkende Duitsers te zien op fietsen, paarden en een enkele auto.

COLLECTIE ZHG

ons vertelden, is het heusch geen prettig baantje om verdachten te moeten halen en overbrengen, want deze mannen bezitten meest niet die harde mentaliteit die daarvoor blijkbaar gewenst is. De arrestaties geschieden steeds door een agent van politie of onbezoldigd rijksveldwachter. Het werk wordt met de uiterste nauwgezetheid uitgevoerd, maar toch is natuurlijk een enkele vergissing niet te voorkomen. (...) Het aantal dat op den eersten dag was opgehaald bedroeg reeds ruim 80 personen. (...)

'De bevrijders gearriveerd

Het was gisteren een onvergetelijke dag. De intocht van de Tommies, die vrijwel door geheel Zeist werd bijgevoerd, vond wel zijn hoogtepunt in

de komst van de militaire delegatie ten gemeentehuize(...). Lang voor den tijd had zich een groote menigte voor het gemeentehuis verzameld. Het Koninklijke Zeister Harmonie Muziekgezelschap was voor den ingang van het gebouw opgesteld en speelde Vaderlandsche liederen. Leden van de (...) Binnenlandsche Strijdkrachten en padvindders, in samenwerking met de gemeentelijke politie maakten vrij baan, toen de militaire delegatie, die uit vijf Engelse Officieren en een Nederlander bestond om 12.30 uur ten gemeentehuize arriveerde. De delegatie werd in de hal door Burgemeester Visser verwelkomd, (...) [en] het bestuur van Zeist [werd] aan den bevrijder overgedragen.

Toen de Engelschen onder het spe-

len van nationale liederen op het balkon verschenen, brak een oorverdovend gejuich los. Het publiek (...) droeg een der Officieren in triomf op de schouders. (...)

[*Het leven herneemt zijn gang.*]

'Gouden Jubileum Broedelet

Het zal voor de Zeister automobilisten een verheugend bericht zijn, dat de fa. Herman Broedelet weer gaat draaien, juist nu het 50 jaar is geleden, dat Broedelet in ons dorp zijn entree maakte.

In 1895 werd de zaak in Tabak en Sigaren geopend. In 1902 kwam de uitbreiding van Rijwielen en Motoren, in 1906 kwamen de auto's er bij. De piccolo-taxi's verschenen in 1933, terwijl in 1934 er nog sportartikelen bij verkocht werden. (...)

'VRIJHEIDS-FLITSEN

(...) Zeist maakte zich Zaterdagmorgen [5 mei] op, om de bevrijders te ontvangen.

Het Rond, het middelpunt voor bijzondere gebeurtenissen, was Zaterdagmorgen reeds vroeg volgestroomd met belangstellenden.

De Tommies lieten echter op zich wachten en de Moffen gaven nog acte de précens [*sic*]. Het gevolg was, dat de bezetters eenige malen schoten en het publiek, evenals de vlaggen, het oranje en andere feestelijke attributen verdwenen.

De Zaterdag verstreek in afwachting en de pessimisten hadden weer reden tot twijfelen.

Dan brak de Zondag aan, met het bericht, dat dien middag om vier

Het opbrengen van arrestanten naar het Slot.

COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

uur het capitulatie-protocol te Hilversum werd ondertekend.

De optimisten waren in de meerderheid en Het Rond stroomde weer vol.

Afleiding werd gevonden in het toejuichen van de Voedselauto's. Des middags groeide de belangstelling zienderoogen en rond 4 uur zag men weer menig oranje cocarde en verschenen weer hier en daar in de Dorpsstraat weer de nationale en zelfs de Engelsche en Amerikaansche vlaggen. Een Engelsche auto werd omsingeld en de inzittende tommies luid toegejuicht. Dat waren echter de eenige tommies, die zich lieten zien, hoewel de vreugdesfeer groeide. De „Spin”, het vehikel van een populaire Zeistenaar reed door het dorp, trekkende een lange trailer, waarop een zingende en dansende „jeugdbende”.

Uit de Zeister Post, 1e Jaargang Nr. 2 van woensdag 9 mei 1945:

‘INTOCHT ONZER BEVRIJDERS!

Geduld op de uiterste proef gesteld.

Eindelijk zijn ze Maandagmorgen, 9.35 uur precies, Zeist binnengekomen om het gezag over te nemen (...).

Wel werd het geduld tot het uiterste beproefd. Vanaf Vrijdagavond werd onze uitslaande blijdschap telkens weer onderbroken door depressies. Als krijgsgevangenen waren de eerste „Tommies” reeds ruim een week geleden door Zeist gekomen (...).

Om 8 uur toch zou de overgave officieel zijn, en waren de Britten en of Canadezen hier te verwachten. Zo heette het althans en de „ze zeggen”-berichten volgden elkaar op den voet, toen heel de Zaterdagmorgen niet één der zo vurig verbeide Tommies gezien werden. Wel waren te zien de enthousiaste menigte, de vele vlaggen en het algemene Oranje op de borst. Dat ze tegen elf uur zouden komen, bleek alweer niet waar, maar 's middags kreeg men dan toch een tweetal auto's, gevolgd door motorrijders in de welkome uniformen te begroeten en laaide de feestvreugde hoog op [maar] werd niet gegund. Nog deed de Wehrmacht zich gelden door het vlaggedoek en het Oranje te doen verwijderen of zonder meer af te rukken, waarbij zelfs kinderen niet werden ontzien. (...) Hoop en teleurstelling wisselden elkaar [ook 's zondags] af en er bleven optimisten en pessimisten onder het

publiek (...). Maandagmorgen was men getuige van de exodus der zich noemende „beschermers,” waarop ook het rumoer in de nacht had gewezen en ja waarlijk! deze Maandagmorgen zijn Onze Bevrijders inderdaad verschenen al was het om tussen de dichte drommen feestgangers door verder te rijden ter bezetting van onze Westelijke provincies. Steeds algemener werd de feesttooi en geregeld groeiden de dichte rijen tot om 9.35 uur precies de eerste tankcolonne doorkwam, heel den dag opgevolgd door allerlei gemotoriseerde wagens en motorrijwielen, waarvan de in- en opzittenden met enthousiasme werden begroet. Zeist, Canada en Engeland reikten elkaar de hand. (...) Om 10 uur werd ook van de toren van het Raadhuis de vlag uitgestoken, waarbij de burgemeester, Mr. W.A.J. Visser (...) op het balcon verscheen (...). Vervolgens kwamen Officieren

Bespotten van een foto van Hitler.

COLLECTIE

GEMEENTEARCHIEF ZEIST

**De nieuwe militaire
gezaghebbers laten
zich toejuichen op
het balkon van het
gemeentehuis.**

COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

ten gemeentehuize hun opwachting maken. (...) Na begroeting en toespraak door den burgemeester verschenen de Local Commander major general Galloway en de verbindingsofficier Quarles van Ufford, de nieuwe gezaghebbers, op het balkon (...). Dat het rond het Rond feestelijk bleef laat zich begrijpen, terwijl de zeer zeker ook passende diepe ernst 's avonds tot uiting kwam in de dankstonden, welke in alle kerken geen plaats onbezet lieten. (...)

Na afloop van de Kerkdiensten werd ten besluite van deze historische nimmer te vergeten in alle opzichten stralende Meidag een feestconcert gegeven door een Schots muziekcors, dat de belangstelling en waardering genoot van een duizendkop-pige menigte, die in 't bijzonder de klanken van ons oude Wilhelmus op prijs stelde. Een Engels officier hield een toespraak en het publiek vernam, dat deze ex-internist van ons Zeister Lyceum was, nl. de Heer B. Wirth. (...) Het schrikbewind is voorbij!

'Dank- en bidstonden

Maandagavond werden dank- en bidstonden gehouden in alle kerken, om 7 uur. Daar er vooraf overleg gepleegd werd, was de inhoud der diensten in grote trekken gelijk. Er sprak dankbaarheid jegens God voor de redding van volk en Koningshuis uit den toon en de gevallen werden herdacht. Ook wezen de voorgangers op de rouw, de chaos en de spanning, die nog heerst bij

velen, die in onzekerheid verkeren. (...) de kerken waren veelal overvol.'

'Varia.

Van militaire Engelse zijde werd ons meegedeeld, (...)

dat het voedsel dat hier wordt aangevoerd speciaal voor ons samengesteld en gekozen werd, daar gevreesd wordt, dat anders fysieke stoornissen het gevolg zouden kunnen zijn; (...)

Onze oud-plaatsgenoten Jhr. Quarles van Ufford en B. Wirth bevonden zich bij de eerste troepen, die Zeist binnen kwamen. (...)

dat de heer Pool als verbindingsofficier in Zeist teruggekeerd is;

dat de heer Rikse, vroeger bij de militaire politie, eveneens in Zeist terugkeerde. Hij was indertijd naar Duitsland vervoerd, doch wist te ontsnappen. (...)

'Aan alle leden van de B.S.

Als Districts-Commandant van de Binnenlandse Strijdkrachten is het mij een groot behagen U allen hartelijk te danken voor Uw prachtige gedisciplineerde houding van de tijd, die achter ons ligt. Ik weet hoe jullie, vooral onze sabotage-troepen gepopeld hebben van verlangen om er op los te gaan. Ik weet, dat de laatste dagen de moeilijkste waren van al de tijd, waarin wij gewapenderhand verzet boden.

Ik weet hoe jullie, evenals ikzelf,

verontwaardigd waren, wanneer schamper gevraagd werd, wat doet die B.S. nog, waarom grijpen jullie niet in. (...) Toen allen het hoofd verloren, deden jullie rustig. Thans kunt U aan het werk gaan in het openbaar. Behoud dezelfde rust, de orde, de gedisciplineerdheid, die altijd onder ons aanwezig was. Leve de Koningin!!! Leve onze bevelhebber Prins Bernard!!! Leve ons Vaderland!!!'

Bron

* *Seijst, Bevrijdingsnummer,*
mei 1983.

Noten

1. Op 4 mei 1945 gaven de Duitse troepen in Noordwest-Europa zich over aan Veldmaarschalk Montgomery in Lüneburg in Duitsland. In de

- bekende bijeenkomst op 5 mei 1945 in Wageningen in hotel 'De Wereld' tekenden de Duitse generaal Blas-kowitz en de Canadese generaal Foulkes in het bijzijn van prins Bernhard een overeenkomst over de technische uitwerking van deze capitulatie voor de Duitse troepen in Nederland.
2. In Zeist werden illegale bladen zoals 'De Baanbreker' en 'Het Strijdtoneel' verspreid. 'Het Oranje Bulletin' was een gemeenschappelijke uitgave, verspreid door 'De Baanbreker', 'Het Strijdtoneel', 'Je Maintiendrai', 'Trouw' en 'Vrij Nederland'.
  3. Op 5 mei al verschenen de Zeister Post en het Zeister Weekblad als 'officiële' bladen. Ook verscheen op die dag de gedurende de oorlog uitgekomen, de Duitsers welgezinde Zeister Courant. Onmiddellijk na de bevrijding werd deze krant een verschijningsverbod opgelegd.
  4. De Binnenlandse Strijdkrachten (BS) was een op 5 september 1944 officieel opgezette bundeling van de tot dan toe weinig samenwerkende eigenlijke verzetsgroepen zoals de Ordedienst, de Landelijke Knokploegen en de Raad van Verzet. Toen ze werden samengevoegd tot de BS werd Prins Bernhard aangesteld als bevelhebber. (Zie: http://nl.wikipedia.org/wiki/Binnenlandse_Strijdkrachten)
  5. Zie de Bijbel, Exodus 20:2 en Deuteronomium 5:6: 'Ik ben de HEERE uw God, Die u uit Egypteland, uit het diensthuis, uitgeleid heb.' (www.statenvertaling.net/concordantie/d/4520-1.html)

6. De Duitsers hadden onder andere alle kerkklokken geconfisqueerd.
7. Gijsbert Karel graaf van Hogendorp (1762-1834). Lid van het Driemanschap dat in 1813 de terugkomst van koning Willem I voorbereidde.
8. Begin van het 3^e couplet van het Wilhelmus.

9. Plaatsen waar zwaar gevochten is door Nederlandse militairen tijdens de Duitse aanval in de meidagen van 1940.

Niets missen van het gebeuren bij hotel 'De Hermitage'.

COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

Een bekend liedje was: 'Trees heeft een Canadees'.

COLLECTIE ZHG

Cor Verboom

(geboren 9 oktober 1930 op de Egelinglaan 25, Zeist)

Cor Verboom

FOTO FLORA DE VRIJER

Cor was op 7 mei 1945 14 jaar oud

Wij waren in die dagen –de laatste Oorlogswinter– met ons zeventienen in huis. Vader, moeder, mijn twee zussen en ik. Daarnaast de moeder van mijn moeder die vanuit Nieuwerkerk aan den IJssel in een eerder stadium van de oorlog bij ons was ingetrokken. Omdat daar het land onder water was gezet. In mij dagboekje staat geschreven: *“Op 23 oktober 1944 is oom Jacob en tante Neel met hun acht kinderen hierheen gekomen. Op 2 mei 1945 is dat gezin vermeerderd met een jongetje. Hij heet Frederik.”*

Honger hadden we toen niet. Wij woonden op de Egelinglaan op nummer 25 in een zuivelwinkel. Er was melk, maar grotendeels ontroomde

taptemelk. Volle melk was er alleen voor aanstaande moeders. Mijn oom Jacob was godsdienstonderwijzer. Hij fietste altijd naar Maartensdijk en Westbroek. Die boeren hoorden hem graag daar en hij kwam altijd thuis met eten. Maar hij had zelf een groot gezin. Wij hebben wel een hongertocht gemaakt. Wij hebben in februari 1945 met twee bakfietsen met houten banden met vier personen – daar was ik bij – een tocht gemaakt naar Overijssel en hebben daar eten gehaald. Aardappels, hoofdzakelijk. Toen die op waren, kregen we weer aardappelen van de bon. Dat was na de bevrijding natuurlijk. Na de bevrijding is het een tijd slecht geweest, hoor. Ik geloof dat in 1948 pas de

melk van de bon ging.

Wij wisten al dat er gecapituleerd was. Op 7 mei was pas de intocht van de Canadezen in Zeist.

Ik heb geen exacte herinneringen die ik kan koppelen aan de dagen vóór 7 mei. Er was een grote solidariteit. Omdat de Nieuwe Kerk beschadigd was tijdens een bombardement op het station in november 1944, hebben we kerkdiensten gehouden in Figi en in Boschlust. Echt bijzonder. Op 7 mei was ik eerst gewoon thuis. Met twee neven was ik verantwoordelijk voor het pitten en schoonmaken van de aardappels voor de maaltijd van zeventien mensen. We aten die aardappels dus in de schil. Dat werk moest altijd 's morgens

gebeuren. Ook moesten we zorgen voor het brandhout voor het fornuis. Er zijn heel wat bomen verloren gegaan in die tijd. We stookten ook een “wonderkacheltje”; dat kon je op de gewone kachel zetten en daarop kon je een eenpansgerecht bereiden. Bijna iedereen had er zo een. Van Mouwerik en Bal maakte ze en Van den Bosch op de Slotlaan verkocht ze. Als jus hadden we vaak spijsoolie. Dat smaakte best.

Ik denk dat we 7 mei - dat was een maandag - ook nog in het ziekenhuis zijn geweest, op bezoek bij tante die net van Frederik bevallen was. Ik weet niet of ik iemand bij me had. Op een of andere manier stond ik alleen op de Weeshuislaan, waar je de Hervormde school had, waar de Canadezen in zaten. Het zag natuurlijk zwart van de mensen. Ze wilden allemaal chocola of sigaretten.

Ik schrijf in mijn dagboekje heel summier: “Op 5 mei hebben de Duitsers gecapituleerd en op 7 mei was de intocht. Ik had drie Engelse sigaretten.” In de oorlog was er geen import, dus

geen tabak. Mijn opa heeft tabak geteeld. Dan werden die bladeren gedroogd en dan kon hij ten minste nog tabak pruimen. Maar ja, na de oorlog waren die Engelse sigaretten natuurlijk geweldig. Players, zo’n pakje met een matroos erop. Dat waren van die heerlijk lichte virginiasigaretten. De eerste Nederlandse sigaret die op de markt kwam, heette Rhodesia. Toen zeiden ze: weet je waar dat de afkorting van is? *Regering Holland Ontdekte Deze Ellendige Sigaret In Amerika*. Ik had daar natuurlijk geen geld voor. Maar die Canadezen gooiden van die enorme peuken weg. Dat vonden we zonde, en dan kwamen we uit de kerk en zei ik tegen mijn zusje: neem jij de ene kant van de straat dan neem ik de andere. Dan zei iemand: moet je zien wat die arme kinderen doen voor hun vader. Maar ik nam het mee naar de zolder en haalde de papertjes eraf en deed de tabak in een doosje. Ik heb 34 jaar gerookt.

Ik ben op 7 mei niet op de Slotlaan geweest, mijn zussen wel. Mijn

jongste zus Adrie was tien, mijn oudste zus Nella zestien. Nella heeft het heel intens beleefd. Heel anders dan ik. Zij is naar de Dorpsstraat gegaan waar de bevrijders zouden binnentrekken. Daar kwamen ze binnengerold op hun voertuigen. Zij zag jonge lachende gezichten, hoog gezeten op hun ratelende tanks en uitzinnig toegejuicht door de bevolking. Vreugde en blijdschap alom. Mijn zus dacht: Zo zal het in de Hemel zijn! De soldaten deelden chocola uit. Zij bewaarde een stukje voor onze moeder, dat toen natuurlijk zacht is geworden. Zij voelde dat de wereld, de atmosfeer anders was geworden. De natuur ademde een serene rust. Geen vliegtuigen in de lucht. Je mocht leven zonder angst. Nella herinnert zich die tijd als een persoonlijke impressie van blijdschap en geluk.

Ik stond vaak wat op afstand met mijn handen op mijn rug te kijken wat anderen deden, en zo.

Er was een radiozaak, die natuurlijk direct al probeerde reclame te ma-

Een zogenaamde ‘half-track car’ met vóór gewone wielen en achter rupsbanden.

COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

Auto van Radio Herrijzend Nederland. Dit was een radio-omroep die van 1944 tot 1946 uitzond vanuit Eindhoven.

COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

ken. Die had een luidspreker opgesteld. Wat die verkondigde weet ik niet, maar op enig moment liet die het afweten. Geen wonder. Oude rommel. Alles wat we hadden was op en versleten. Ook als je vlak na de oorlog wat kocht, het was allemaal oud. Ik zal het natuurlijk best mooi gevonden hebben, maar ik kan me niets herinneren van een gevoel van blijdschap of zo. De dagen erna ben ik met vriendjes opgetrokken.

Ik kan me herinneren dat we op het internaat van het Christelijk Lyceum geweest zijn, want daar zaten de Canadezen ook. Er was een kuil en daar verbrandden de Canadezen brood in dat ze over hadden. In de oorlog heeft de Hitlerjugend daar ook gezeten.

Toen ik in de eerste klas van de H.B.S. zat, in Zeist, zijn we tijdens een vrij uur gaan wandelen in het bos daar, toen we door jongens van die Hitlerjugend werden ingesloten. De rector moest ons bevrijden. Later in de oorlog hield school op. Toen de trams niet meer reden en er ook geen ander vervoer meer was, kon-

den kinderen van buiten Zeist nog moeilijk op school komen. Thuis maakte ik taken voor school, die ik dan moest inleveren.

Op de Oranje Nassaulaan lagen langs de weg ik-weet-niet-hoeveel blikken benzine. Er was een enorme logistiek nodig voor de bevoorrading van dat leger. Alles kwam door die smalle Dorpsstraat ook, later met die enorme Mack trucks. We hadden catechisatie in het lokaaltje naast de Oude Kerk, maar je kon haast niks horen van wat de dominee zei, want het denderde maar door de straat.

Ik weet dat we na de bevrijding naar de kerk zijn geweest. Normaal gingen we naar de Oude Kerk, maar toen naar een afgescheiden kerk. Daar was een emeritus predikant en mijn zus weet nog dat Psalm 124 gezongen werd. Een lied van meer dan tweeduizend jaar oud, dat toch precies weergaf hoe zwaar ons volk geleden heeft onder de bezetting. In vers zeven staat in de tekst van de Bijbel: *“Onze ziel is ontkomen als een vogel uit de strik van de vogelvang-ers. De strik is gebroken en wij zijn*

ontkomen!” Kunstenaar Henri van den Bosch heeft dat motief gebruikt voor zijn vrijheidsbeeld op het Vrijheidsplein. Van die dankdienst heb ik onthouden dat dominee op samen-zweerderige toon zei: En dan zullen zij, als leden van -en hierbij noemde hij de naam van de geloofsgemeenschap- de koningin een gelukstelegram sturen. Daar staan wij dus buiten, dacht ik, want wij waren van een andere kerk.

De bevrijders brachten ook van die grote blikken mee met koekjes. Ik weet nog dat jongens van die grote blikken een vlot maakten waarmee ze in de Slotvijver konden varen: planken erover en peddelen. En eierpoeder, dat je ook lang bewaren kon. Maar wij als kinderen hadden geen zorgen, die hadden onze ouders. Wij hadden nog de winkel en dan kwamen mensen nog weleens wat vragen. Er was geen vervoer meer en toen heb ik eens een patiënt uit de Van der Merschlaan in een stoel op een bakfiets naar het ziekenhuis gereden.’

COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

Seijst
2015
II-42

Sander van Rhijn

(geboren 27 november 1932 op de Pauw van Wioldrechtlaan 24, Zeist)

Sander van Rhijn.

FOTO FLORA DE VRIJER

Sander was op 7 mei 12 jaar oud

Wij woonden op de Pauw van Wioldrechtlaan 24, waar nu jhr. D.B. de Geer woont. Dat is schuin tegenover de ingang van de doopsgezinde kerk. Vader, moeder en vier kinderen. Ik heb drie zusters. Een oudere zuster van '30 en twee jongere zusters uit '35 en uit '39. Wij hadden, zoals gebruikelijk, huishoudelijke hulp. Op dat moment was dat een jonge vrouw, Mies van Doorn, die dat voorjaar, in maart of april, met haar ouders en zusje uit de Betuwe was komen aanzetten. Daar

moesten zij weg vanwege de strijd na de luchtlandingen. Het jongere zusje had een lelijke verwonding opgelopen van een granaat of zo. Mies was misschien twintig. Zij was niet voorbestemd om huishoudelijk hulp te zijn; ze moest eigenlijk studeren of zo. Maar omdat er toch niets te doen viel kwam zij bij ons in huis als hulp. Zij woonde bij ons en de ouders hadden ergens in de buurt onderdak gevonden. In die Hongerwinter hadden we ook een evacu e, een man die uit Huissen kwam. Hij

had daar een kruidenierszaak. Kort voor de luchtlandingen brak hij zijn been en kwam in het ziekenhuis in Arnhem terecht. Toen er daar gevochten werd, verplaatste men hem naar het ziekenhuis in Zeist. Nadat hij een tijdje in het ziekenhuis was verpleegd, werd hij als evacu e bij ons afgeleverd, op een soort brandcardkarretje achter een tandem. Ik kende een jongen Gerritsen en die had ganzen; dat werd ons kerstdiner. Onze evacu e kon slachten, dus die hielp met die ganzen. Hij deed

dat ook voor andere mensen in de buurt. Zijn vrouw evacueerde naar Doesburg. Nadat zij hem eerst -na foute berichten van het Rode Kruisdood had gewaand, vernam zij dat hij in Zeist zou zijn en ze kwam aan de deur. "Mien menneke!" en ze had hem weer gevonden. Dat was natuurlijk een fijn moment. Wij hadden geen eten voor al die mensen. Dus vroeg mijn vader of z'n vrouw weer terug wilde gaan naar Doesburg. Later is hij op een handkar -of paard en wagen- gezet en weer bij zijn vrouw in Doesburg terecht gekomen. Korte tijd waren er ook nog twee joodse meisjes die bij ons in de huishouding hielpen, maar die waren eind 1944 al weer weg. Mies was in elk geval nog bij ons in huis. Mijn vader liep enig risico en heeft

nog ondergedoken gezeten in een schuilplaats in ons huis. Bij een razia is hij gelukkig niet gevonden. Ook ging hij wel eens ergens logeren en daar wisten wij dan niets van. Als kind leefde je ook wel avontuurlijk. Stond er ergens een rij, dan ging je erin staan. Toen kreeg ik strooizout voor de tramrails. Mijn moeder filterde dat en dan had ze flessen zout water om mee te koken. Je was je heel erg bewust dat je leefgewoontes onder druk stonden van de bezetting. Met twee buurmeisjes speelde ik alsof er niets aan de hand was. Dat waren joodse meisjes die niet de straat op mochten. Zij moesten dus door de tuin naar huis en naar ons toe.

Ik kan me die zevende mei 1945 niet speciaal herinneren, maar wel ge-

beurtenissen in die week er omheen. Ik heb toen niks gelezen, er was ook geen radio of iets; je leefde dus van de geruchten.

Er kwam een mededeling dat er voedselauto's vanuit Driebergen door de Dorpsstraat reden. Het verschijnsel van voedseltransporten was bekend, want we hadden ineens wittebrood gemaakt van meel uit Zweden: een versnapering die smaakte als cake. Dat meel werd gedropt door vliegtuigen, ik denk al sinds april. We hoorden ook hoe de strijdkrachten bezig waren. Er waren dus allemaal signalen dat je zei: het kan niet lang meer duren. Het speelde ook een rol dat het voorjaar werd, een warme temperatuur, heerlijk buiten.

Toen ben ik in mijn eentje naar Het Rond gegaan. Om te kijken of er al wat aan de hand was. Dat heb ik zeker een aantal dagen gedaan. Ik zwierf maar een beetje rond in die dagen. Ik had toen niet veel vriendjes of zo, want ik zat ook niet op school. In 1944 moest ik naar het Lyceum en dat was gesloten dus dat ging niet door. Ik kreeg wel taken, maar er was weldra geen leraar meer die dat kon bijbenen. Ik schreef ontzettend slordig, dus mijn moeder deed mij op schrijfles bij meneer Poort op de Parklaan. Hij gaf les aan de hand van mooie verhalen en dat stimuleerde. Ik maakte het huiswerk graag. Zo kwam ik na de oorlog beter beslagen ten ijs in de tweede klas van de H.B.S. in het gebouw dat nu van de Vrije School is. Pas in 1947 kon je in de Lindenlaan terecht, als

Kijken naar de doortocht van de bevrijders bij hotel 'De Hermitage'.

COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

je je eigen meubels meebracht. In de buurt woonden twee kinderen met wie ik vaker optrok, Frans Treffers en Sylvie van Kempen. Dat waren mijn vaste kornuiten, maar die gingen niet mee naar Het Rond. Ik stond op het hek langs de Dorpsstraat van de bodenwoning van het gemeentehuis, naast de drogisterij van Meerdink. Dat hek was één meter tachtig hoog of zo. Daar tegenaan groeide aan de andere kant een flinke heg, aan de takken waarvan ik me kon vasthouden. Van daaruit zag ik de auto's uit zuidelijke richting komen aanrijden. De eerste vrachtauto's waren afgesloten, met een zeildoek er overheen. Dat waren voedselauto's, maar ook wagens met geallieerde militairen uit bevrijd gebied. Ze hadden geen witte ster en zagen er anoniem uit. Dat je vrachtauto's zag rijden was sowieso al iets bijzonders. Ook de Duitsers hadden toen geen gemotoriseerd verkeer meer.

Elke auto werd toegejuicht. Omstuw door mensen en ze konden er vaak moeilijk door. In en rond de Dorpsstraat was het druk en het was vrolijk. Op een gegeven moment kwamen er andere militaire voertuigen, ook kleine open carriers met rupsbanden. Die reden niet door naar Utrecht, maar sloegen af de Slotlaan in. Die werden hier gestationeerd. Het was natuurlijk een krankzinnige logistiek om zo'n leger Nederland in te krijgen. Dat ging allemaal geruisloos. Zodra zo'n voertuig even wachtte, bijvoorbeeld een militair met een motorfiets,

dan werd die meteen omgeven door mensen; die moest je aanraken, als een soort godheid. Een aantal dagen achtereen was het feest. Niet omdat je ging consumeren, maar omdat je samen was. Ik kan me niet herinneren dat ik in die mengelmoes nog bekenden heb gezien. Die dagen heb ik gevoeld wat bevrijding is. Je had het gevoel: nou kunnen we weer ons gang gaan.

Ik heb toen ook op het dak gezeten van dat gekke, ronde trambuisje voor het gemeentehuis. Er was ook nooit iemand die zei: daar moet je afkomen. Jij beschadigt een eigendom. Ik kan me ook niet herinneren dat er politie was. Er waren alleen militairen.

Mijn vader heeft gefilmd. Op dat filmpje zie je hoe wij de vlag uithangen aan de Pauw van Wieldrechtlaan. Op stokken hebben we nog kleine vlaggetjes gebonden en een van mijn zusjes loopt daar mee te

draaien. Ook Mies komt op het filmpje voor. Dus ook thuis was het: jongens, wij zijn vrij. Je kon ook merken aan hoe je ouders het beleefden dat dit geweldig was. Ook voor een jongen van twaalf jaar was dat een groot gevoel van bevrijding: dat je leven ineens weer ruimte kreeg, geen angst meer, geen bevelen en commando's dat je as moest strooien of sneeuw ruimen, geen uitkijken meer voor de Duitsers, geen spertijd meer waardoor je na achten binnen moest blijven.

We hadden dagenlang feest zonder enige accommodatie. De mensen maakten het feest. En de ontmoeting met de bevrijders; dat die mensen bestonden! Soldaten die het was gelukt om die Duitsers eruit te krijgen. En dat die gehate Duitse taal weg was en dat het nu Engels was wat je hoorde, of Schots. Dat centrale feest heeft een paar dagen geduurd. Daarna had je overal in

Zeist nog kennismaking met soldaten. Met een zanggroep hebben we in Boschlust een avond voor de Canadezen verzorgd. Toen heb ik het Canadese volkslied geleerd: *O Canada, we stand on guard for thee*. Altijd ga ik op 5 mei naar Het Rond. Dan ga ik daar staan en zing ik ook het Wilhelmus. Dat is onmiddellijk gerelateerd aan die jeugdervaring dat je op Het Rond met vlaggen en toestanden en oranje weer het volkslied kan zingen. Ik zing het volkslied altijd mee.

Wij zijn niet naar een dankdienst geweest. We waren wel kerkelijk en actief in de Nieuwe Kerk. De kerkgang was een belangrijk onderdeel van het elkaar ontmoeten en bemoeiden en op de hoogte brengen.

Er waren feesten voor de geallieerde militairen in Boschlust. Na afloop liepen ze 's avonds terug naar hun onderkomen in het Lyceum. Dan schoten wij ze wel aan. Er stond een wilde kersenboom op het pleintje op de hoek van de Fransen van de Puttelaan en de Pauw van Wioldrecht-

laan. Daar plukten wij de kersen van en dan zeiden we: Cherries boys, cherries! En dan pakten zij die kersen aan. Maar dat waren wilde kersen en die waren wrang. En dan wilden wij sigaretten hebben of van die biscuits. De Players sigaretten gaf ik aan mijn vader. Hij heeft zijn leven lang gerookt en in de oorlog had hij niks te roken. Mijn vader had een pakje 'blazertjes', van opgerold beukenblad of turf. Wij noemden dat 'belazerdjes' en die stonken afgrijzelijk. Mijn vader deed die dingen ook weg.

Ik weet ook niet wat mijn zusters of mijn ouders in die dagen deden. Dus ging ik gewoon maar een beetje zwerven en op avontuur uit. Mijn schooltas heb ik gevonden in een verlaten huis aan de Lorentzlaan waar de geallieerden hadden gezeten: een canvas schoudertas waar "Sergeant Weekly" op stond. Dat had je in de oorlog geleerd: als er wat te pikken viel, dan moest je dat doen. Ook al omdat je die laatste Oorlogswinter als kind altijd trek had.

Het huis van mijn ouders had centrale verwarming en was geheel onderkelderd. Die kelder had mijn vader laten volgooien met eierkolen en cokes. Dat raakte op en op een gegeven moment deed die centrale verwarming het niet meer. Dus plaatsten we een kachel, met pijpjes die uit de zijkant van het huis staken. Maar die kwamen niet boven het dak uit, dus die trokken slecht. Dan had je een verjaardag en dan zat je met zijn allen in de rook.

Ik was welp, wat tijdens de oorlog verboden werd. Na de bevrijding zaten de Binnenlandse Strijdkrachten in het gebouw tegenover Lommerlust. Als welp liep ik daar wel rond. Kwamen er bezoekers, dan wisten wij wel waar iedereen zat en dan brachten wij de bezoeker naar de juiste kamer. Telefoon was er immers niet. Zo had je het gevoel dat je wat bijdroeg. Als dank kregen we ook wel wat te eten, een extra attractie. Het was natuurlijk een schertsfunctie, maar je kon ergens aan meedoen, ook als twaalfjarige.'

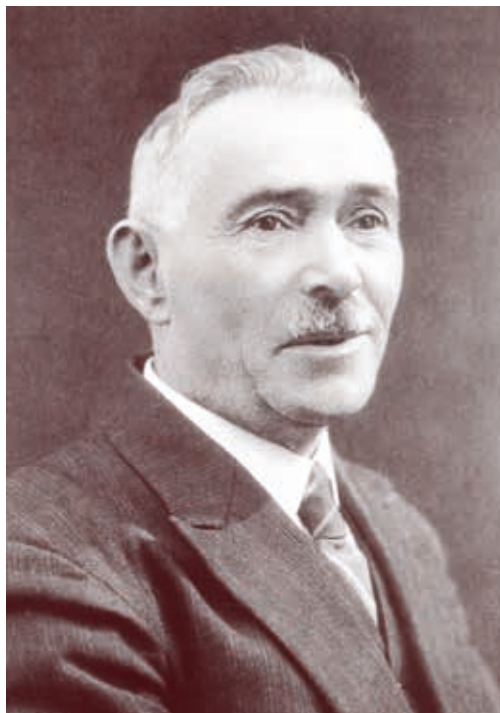
COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

COLLECTIE
GEMEENTEARCHIEF ZEIST

Seijst
2015
II-46

De schoenmaker die niet bij zijn leest bleef: Dirk Jan van Nieuwenhuizen

**Dirk Jan van
Nieuwenhuizen.**

COLLECTIE
FAM. VAN NIEUWENHUIZEN

Jan Peter van 't Sant

Gevel- en gedenkstenen in Zeist hebben al een tijdje mijn belangstelling. Daarom trok een foto op de voorpagina van de Nieuwsbode Zeist van 4 september 2013 mijn aandacht. Er werden bloemen gelegd bij een gedenksteen in Austerlitz, naar aanleiding van het feit dat het 100 jaar geleden was dat Dirk Jan van Nieuwenhuizen als eerste sociaal-democratisch raadslid in Zeist was geïnstalleerd. Om wat meer te weten te komen over de steen nam ik contact op met de kleinzoon van Van

Nieuwenhuizen, die ook op de foto stond. Hij vertelde me wat over zijn grootvader en dat klonk zo intrigerend, dat ik over de man ging lezen. Stel je voor, een schoenmaker uit Austerlitz, van straatarme komaf, die het brengt tot wethouder van sociale zaken in Zeist! Enige gesprekken met kleinzoon Bert van Nieuwenhuizen leverden vervolgens nog enkele zaken op die in de publicaties over Dirk Jan van Nieuwenhuizen niet- of onderbelicht waren.

Viering '25 jaar Rood Raadswerk'. Staande 2^e van rechts Dirk Jan van Nieuwenhuizen. Daarnaast zittend mw. Van Nieuwenhuizen (1938).

COLLECTIE

FAM. VAN NIEUWENHUIZEN

HET ECHTPAAR VAN NIEUWENHUIZEN, DE ACHTERGRONDEN

Dirk Jan van Nieuwenhuizen (1873-1941) kwam uit een arm Maarns gezin, dat 2 jaar na zijn geboorte verhuisde naar Austerlitz. Zijn vader, Gijsbert, was los arbeider. Zijn moeder, Johanna Blankenstijn, stierf in 1880, zijn vader achterlatend met 6 jonge kinderen. Geld voor school was er niet, dus moest hij al jong een

vak leren. Hij werd schoenmaker. Hij ging hiervoor in de leer in Rijnsenburg. Hij vestigde zich in 1896 in Austerlitz als zelfstandig schoenmaker.

In Austerlitz ontmoette hij zijn toekomstige vrouw, Diena Johanna Nijman (1874-1944) uit Hummelo, in de buurt van Doetinchem. Zij was een boerendochter, die als kinderjuffrouw in dienst was bij dominee Mooij, toen die werd be-

roepen naar Austerlitz (1894)¹. Bij hun trouwen in 1898 lieten ze een huis met schoenmakerswerkplaats bouwen aan de Gramserweg, die tot 1925 Vinkenbuurt heette.

VAN NIEUWENHUIZEN EN DE SDAP

Wellicht is Van Nieuwenhuizen lid geworden van de SDAP naar aanleiding van propagandatochten van de latere SDAP-voorman Pieter Jelles Troelstra. Deze ging daartoe rond

1900 bv. het personeel van de Zeister buitenplaatsen langs. Ook de armoede in een plaats als Austerlitz zal Van Nieuwenhuizen daartoe geïnspireerd hebben. In elk geval werd hij in 1903 lid van het kleine clubje van –toen nog 6- Zeister SDAP-ers. Hij bleef lid tot zijn dood in 1941 of in elk geval tot vlak daarvoor. Immers, in 1940-1941 begonnen de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog met de ‘gelijkschakeling’ van allerlei instituten, zoals de politieke partijen, vakbonden en de dagbladers. Als tegenactie ontstond er een beweging (in Zeist onder SDAP-voorzitter J.H. Scheps uit Den Dolder) die opriep om het lidmaatschap van de SDAP of abonnement van het socialistische dagblad Het Volk op te zeggen als protest. Het is niet bekend of Van Nieuwenhuizen gehoor heeft gegeven aan de opzeggingsactie. Omdat in die periode de ledenlijsten zijn verbrand is dit niet meer na te gaan.

VAN NIEUWENHUIZEN IN DE ZEISTER POLITIEK

Hierboven is al aangegeven dat de Zeister SDAP net na de eeuwwisseling nog heel klein was. Toch had de partij al duidelijk aspiraties: men wilde deel uit gaan maken van de gemeenteraad. Bij de verkiezingen van 1907 werd Van Nieuwenhuizen –tegenstribbelend- kandidaat gesteld voor de SDAP. Pas in 1913 lukte het een zetel te halen. Van Nieuwenhuizen kwam als eerste en –toen nog- enige SDAP-lid in de raad. Hij was gelijk een blijver, want hij bleef

lid van de gemeenteraad tot 1939. In 1919 kreeg de SDAP vier raadsleden, wat opliep tot zes in 1935. Inmiddels stemde een derde van de kiezers in Zeist SDAP. Toen accepteerden de partijen in de raad hem als wethouder van sociale zaken. Hij stelde zich in 1939 niet meer beschikbaar als gemeenteraadslid en werd weer ‘gewoon’ schoenmaker. Hij volgde hiermee het SDAP-principe: als je 65 jaar wordt heb je recht op pensioen. Vanuit de gemeenteraad was hij aangesteld als secretaris van de Commissie van Bijstand in het beheer van de Gasfabriek (1919-1939). Hij was lid van het Burgerlijk Armbestuur (1922-1935). Hij was van 1933-1938 ook lid van Provinciale Staten van Utrecht.

In 26 jaar raadslidmaatschap heeft Van Nieuwenhuizen een aantal zaken voor Zeist voor elkaar gebracht, en met name voor dat deel van Zeist waar hij voor stond. Hij heeft het mogelijk gemaakt dat de Zeister bevolking gebruik kon gaan maken van het badhuis bij de Gasfabriek aan de Steynlaan en later van het nieuwe badhuis aan de Bothalaan in 1931. Hij zorgde dat de Zeister bibliotheek ook op zondagmiddagen open werd gesteld. Immers de werkende bevolking had alleen op die dag in de week vrij. Bovendien is het altijd een principe van de socialisten geweest om ‘de gewone man’ zich te laten ontwikkelen, ook door zelfstudie. Hij stelde aan de kaak dat de gemeente bij voorkeur gemeentepersoneel aantrok van protestants-

christelijke signatuur. Katholieken, vrijzinnigen en buitenkerkelijken kwamen tot dan bij de gemeente Zeist moeilijk aan het werk. Van Nieuwenhuizen heeft met succes de dreigende privatisering in de dertiger jaren van het Zeister Ziekenhuis kunnen tegenhouden. Hoewel Van Nieuwenhuizen geen functie bekleedde in een woningbouwvereniging, stimuleerde hij wel sociale woningbouw. Als laatste voorbeeld van zaken die Van Nieuwenhuizen voor elkaar kreeg kan dienen de verruiming van de gemeentelijke uitkeringen door de Sociale Dienst.

Van Nieuwenhuizen kreeg in het begin in de raad tegenwerking van de gevestigde partijen en raadsleden. Om te beginnen weigerde men hem al een handdruk bij zijn aantreden. Van Nieuwenhuizen was echter welbespraakt en, zoals hij zelf zei, nam hij geen blad voor de mond. Hij had een natuurlijke flair om met iedereen om te kunnen gaan. Bovendien lukte het hem anderen te overtuigen van zijn voorstellen en ideeën. Daar zijn vele voorbeelden van. Zo bewerkstelligde hij dat in Austerlitz het dorps huis ‘Het Lokaal’ werd bekostigd door A.J. de Beaufort, lid uit het bekende regentengeslacht. Een ander voorbeeld is de sponsoring van ‘zijn’ vereniging ‘Floralia’ door de heer Figi.

DE MENS VAN NIEUWENHUIZEN

Uit het voorgaande komt een beeld naar voren van een uiterst intelligen-

te man die zich door zelfstudie opwerkte van eenvoudige schoenmaker uit een arm milieu tot wethouder. Hij was duidelijk zeer belezen. Hij las meerdere kranten en had sinds 1925 al een radio. Zijn ideeën en voorstellen documenteerde hij goed. Hij had het vermogen om met mensen uit allerlei standen om te gaan, hoewel wel opgemerkt is dat hij zich soms liet overvleugelen door het vrouwelijke SDAP- collegaraadslid, mw. H.B. Bakhuis-Wolters². Bovendien was hij welbespraakt, geduldig en vasthoudend. Hij kon kennelijk ook niet-partijgenoten overtuigen van zaken die hem aan het hart gingen. Ten slotte droeg hij veel bij aan het faciliteren van de lotsverbetering en geestelijke en culturele ontwikkeling van de werkende klasse. Hierboven is daarover al iets gezegd bij het vermelden van wapenfeiten uit de periode van zijn raadsidmaatschap. Daarnaast richtte hij in 1905 het ziekenfonds 'Draagt elkanders lasten' op, was hij voorzitter van het Austerlitz fanfarecorps 'Erica', opgericht in 1906³, zat hij in het eerste bestuur (1930) van de 'Avondschool voor Inhalingsonderwijs', en was hij oprichter en voorzitter van 'Floralia', de tuinvereniging, opgericht in 1935. Zijn functies bij Erica en Floralia behield hij tot zijn dood.

Waardering voor zijn werk werd onder andere duidelijk door de massale opkomst bij de viering van zijn zilveren jubileum als raadslid. Ook inspireerde zijn dood in 1941 mensen tot het uitkomen voor hun mening. De Duitsers waren bang voor een

politieke demonstratie bij de begrafenis van Van Nieuwenhuizen. Toch waren aan zijn graf veel partijleden. Eén van de sprekers besloot zijn rede met de regels van een strijdlied van Jan Oudegeest 'Eens komt de schone, klare dag / als het volk zijn boeien breekt'. De Duitsers grepen niet in of durfden dat niet.

MEVROUW VAN NIEUWENHUIZEN

Wat zeker onderbelicht is gebleven in de publicaties over Van Nieuwenhuizen is de rol van zijn vrouw. Mannen als Van Nieuwenhuizen kunnen alleen tot hun daden komen met steun van een partner. Hoewel niet veel bekend is over mevrouw Van Nieuwenhuizen, is het wel duidelijk dat zij een dergelijke steunende rol gespeeld heeft. Met haar intellect zal zij een goede 'sparring

partner' voor hem zijn geweest. Voor een ongetwijfeld zeer uithuizige man was zij de stabiele factor thuis. Zij zorgde voor hun vier kinderen. Ze deed de boekhouding en regelde de zaken van de schoenmakerij, ook als hij er niet was. Zij deed ook de boekhouding van het ziekenfonds. Ook had zij een rol in de voedseluitdelingen vanuit hun werkplaats voor de armen in strenge winters. Wat mevrouw Van Nieuwenhuizen ongetwijfeld tekent is het volgende. Zij was zuinig; slechts met veel moeite werd zij overreed om een nieuwe mantel, hoed en jurk te kopen voor de huldiging in 1938 van haar man voor 25 jaar raadsidmaatschap. Ze werden daarbij in een open auto van het Van Lennepplein naar Boschlust gereden. In Boschlust hing een spandoek '25 jaar rood raadswork'. Wat hem dan weer tekent is dat bur-

Herdenking van het feit dat 100 jaar geleden Dirk Jan van Nieuwenhuizen als SDAP-raadslid in Zeist werd geïnstalleerd (2013). Rechts kleinzoon Bert van Nieuwenhuizen, links wethouder Bodes de Vries.

FOTO DE NIEUWSBODE ZEIST

Seijst
2015
II-50

gemeester Van Holthe tot Echten in zijn speech zei dat hij niet het rode raadswerk kwam eren, maar wel de man Van Nieuwenhuizen. Ter gelegenheid van hetzelfde feit zei hij in de gemeenteraad dat Van Nieuwenhuizen 'als hij sprak het oor van de raad had'.⁴

EEN GEDENKSTEEN EN EEN STRAAT

De gedenksteen, waar dit verhaal mee begon, werd al in het jaar van Van Nieuwenhuizens dood, 1941, geplaatst in een bank bij het verenigingsgebouw 'Het Lokaal' op het dorpsplein van Austerlitz. Deze bank werd opgericht door een plaatselijk comité onder leiding van het hoofd van de lagere school. Toen in 1973 Het Lokaal werd omgebouwd tot r.-k.-kerk werd de bank afgebroken. Hij werd verderop opnieuw

opgebouwd, met gedenksteen, bij de -ook vernieuwde- muziektent van fanfarekorps 'Erica'. Helaas had de steen te lijden onder vandalisme. Daarom moest hij gerestaureerd worden voor de herdenking in 2013 van het eeuwfeest van de toetreding van Van Nieuwenhuizen, en met hem van de SDAP, tot de Zeister gemeenteraad.

Twintig jaar na het aftreden van Van Nieuwenhuizen als wethouder werd in 1959 in 'zijn' dorp Austerlitz een straat naar hem vernoemd: de D.J. van Nieuwenhuizenweg.

Literatuur

- * V.A.M. van der Burg, R.P.M. Rhoen, *De gemeenteraad van Zeist 1851-1976*, (1994 Zeist).
- * P. Hijdelaar, *Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van het Gasbedrijf der*

Gemeente Zeist, (1929 Zeist).

- * B. van Nieuwenhuizen, "En die stroom rees al meer en meer". *Ontwikkeling van de SDAP/PvdA in Zeist*, (1982 Zeist), p.13-24.
- * J. Steenhuizen, *175 Jaar Austerlitz*, (1981 z.p.).
- * L. Visser, *De straatnamen van Zeist. Ook straatnamen zijn monumenten*, (1978 Zeist), p.107.
- * L. Visser, 'Dirk Jan van Nieuwenhuizen' in: J. Meerdink (red.), *Markante Zeistenaren*, (1991 Zeist), p.124-133.
- * www.dominees.nl (geraadpleegd 31 januari 2014).
- * www.wiewaswie.nl (geraadpleegd 31 januari 2014).
- * oud.wbs.nl/embed/rodecanon/34/de_sdap_gaat_ondergronds (geraadpleegd 11 februari 2014).

Noten

1. Ds. Mooij kwam als kandidaat naar Austerlitz na zijn huwelijk in 1894 in Doetinchem. Hij heeft in Austerlitz gestaan tot 1898, waarna hij vertrok naar Nederlands-Indië.
2. L. Visser, 'Emancipatie in Zeist' in *Seijst* (1983), nr.3, p.46.
3. De Beaufort financierde instrumenten voor het korps.
4. J. Steenhuizen, *175 Jaar Austerlitz*, (1981 z.p.), p.19.

Straatnaambordje in Austerlitz.

FOTO GERARD VAN VOORDEN

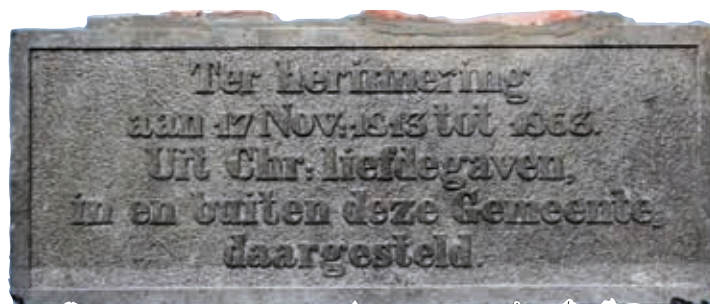

Uit de collectie

Twee stenen en een zilveren troffel

Steen ter herinnering aan vijftig jaar bevrijding (1813-1863) en de stichting van het Weeshuis.

COLLECTIE ZHG

Karen M. Veenland-Heineman

Onder de titel *'Vervangen objecten in Zeist'* schreef Kees Breunese in *Seijst* 2012-I over de geschiedenis van het Weeshuis aan de Slotlaan. Het artikel werd geïllustreerd met mooie afbeeldingen uit onze fotocollectie. De stichting van een weeshuis betekende een grote onderneming voor de Hervormde Gemeente in Zeist, maar het lukte in korte tijd fondsen te werven. Mevrouw Jacoba Anna van Bern (1795-1880), weduwe van burgemeester Frans Nicolaas Van Bern (1786-1851), speelde hierbij een belangrijke rol. Zij schonk een aanzienlijke som geld en de benodigde grond. Maar ook andere particulieren droegen bij en wel *'ter gedachtenis aan Nederlands verlos-*

sing' (van de Fransen). Terwijl elders in het jubeljaar 1863 inzamelingen voor gedenktekens van *'graniet en ijzer'* werden gehouden, richtte men zich hier op de stichting van een *'Huis der Barmhartigheid'*¹. Het initiatief kan gezien worden in het licht van groeiende maatschappelijke bewogenheid in het midden van de 19e eeuw. Die ontwikkeling had zijn oorsprong in de beweging van het Réveil, een internationale opleving van het christelijk denken en handelen.

Meestal wordt één gedenksteen geplaatst, maar het Weeshuis in Zeist kreeg er twee, links en rechts van de ingang. Uit bovenstaande blijkt immers, dat twee zaken blijvende herinnering behoeften: de viering van

50 jaar bevrijding en de goedheid van mevrouw Van Bern. De teksten op de stenen getuigen hiervan. Op de ene staat *'Ter herinnering aan 17 Nov. 1813 tot 1863. Uit Chr. Liefdegaven, in en buiten deze Gemeente daargesteld.'*, en op de andere *'Deze steen gesteld door Mevrouw de Wed. F:N: van Bern geb: J:A: van Goor Hinloopen. 18 Junij 1864'*. De eerstesteenlegging is door mevrouw Van Bern uitgevoerd.

Beide stenen zijn bij de sloop van het Weeshuis in 1958 in veiligheid gebracht en worden bewaard in de collectie van het Zeister Historisch Genootschap. Bijzonder is, dat ook de zilveren troffel, die mevrouw Van Bern hanteerde, tot onze collectie behoort. Deze wordt bewaard in de

Steen ter herinnering aan Jacoba Anna van Bern, die grond en geld schonk voor het Weeshuis en de eerste steen legde.

FOTO FLORA DE VRIJER

originele doos.

De troffel is voorzien van vier merken en een gegraveerde tekst. In de bovenhoeken van het blad staan een Mercuriuskop en een lopende leeuw. De Mercuriuskop is het teken voor zilverwerk en de lopende leeuw geeft aan dat het tweede gehalte zilver is: 835/1000. In de steel is het meester-teken VK 74 ingeslagen. Dit staat voor J.M. van Kempen, Utrecht / Voorschoten, (1814-1877). In het

daarboven staande rondje is de jaarletter O ingeslagen en deze staat voor 1848.² De tekst luidt: *'Zeist Ter herinnering aan 18 Juny 1864'*.

Mogelijk is de zilveren troffel, die 16 jaar vóór de steenlegging is vervaardigd, geschonken door de architect van het gebouw, Nicolaas Johannes Kamperdijk (1815-1887). In sierlijke letters zijn namelijk zijn initialen N.J.K. gegraveerd in het verbindingsstuk van steel en heft.

Noten

1. Citaten uit Weekbode van Zeist, Driebergen e.o., 23 september 1865: *Ingezonden, Het Prot. Wees-, Oude-Mannen-Vrouwen- en Proveniershuis te Zeist.*
2. Met dank aan R.P.M. Rhoen en A. Campman voor hulp bij het identificeren van de tekens.

De zilveren troffel uit 1848, die gebruikt is bij de eerste steenlegging van het Weeshuis op 18 juni 1864.

COLLECTIE ZHG

Van het bestuur

Presentatie op 20 april 2015 in het kader van het Historisch Café door Cristoph ten Houte de Lange over Zeister familiewapens.

FOTO FLORAN VAN POECKE

2015 het eerste halfjaar

Via de Nieuwsbrief heeft u al kunnen lezen dat de gezamenlijke huisvesting met het Gemeentearchief (GAZ) tot beider tevredenheid werkt. Het aantal bezoekers neemt weer wat toe en ook op de zater-

dagen mogen we ons verheugen in ruime belangstelling.

De informatie die we via onze website verspreiden neemt ook toe, het is een langdurig proces om relevante informatie te digitaliseren en beschikbaar te stellen, maar stap voor stap komen we hiermee verder.

De eerste activiteiten zijn geweest. Het Historisch Café op 27 januari jl. met de presentatie over de Voorheuvel had een record aantal bezoekers, namelijk meer dan 140! Ook op 20 april was de belangstelling groot voor de Zeister familiewapens. De

komende data zijn 27 juli en 26 oktober 2015.

De filmvoorstelling op maandagmiddag 16 maart 2015 werd goed bezocht.

De excursie naar kamp Amersfoort 6 mei 2015 was nagenoeg volgeboekt.

Aankondigingen van de verdere activiteiten staan in de Nieuwsbrief en komen op de website en in de plaatselijke pers.

In de Nieuwsbrief hebben we een oproep gedaan om het project 'Bestemming: haven van Zeist' te ondersteunen, dat kan ook nu nog. Zie hiervoor de nieuwsbrief en de website.

Seijst

In het vorige nummer van Seijst stond een verhaal van Dick van de Kamp over Arie en Dirruk uit Zeist. Daar zijn leuke en mooie reacties op gekomen, zoals: 'Wij woonden ook in de buurt van de Schaerwijdelaan, vlak achter Schaerwijde en hoorden op weg naar school dagelijks het Zeister dialect en we vonden het thuis leuk om dat na te doen. Mijn moeder vond het leuk om dat op briefjes te schrijven, maar we spraken het onderling thuis niet'.

De Laan van Beek en Royen heette vroeger Voutelaan, '...wat de Zeisternaren uitspraken als voeten-laan. Hotel Du Croix, Zeisternaren spraken de naam van dit hotel uit als Dukerwa'.

Zoals altijd zijn we blij wanneer we nieuwe bijdragen krijgen. Is dat iets voor U? Ook suggesties voor verhalen zijn van harte welkom.

Medewerkers/vrijwilligers

Wij zijn op zoek naar medewerkers voor onze Tentoonstellingscommissie, Commissie Excursies en Lezingen en de Redactie van Seijst. Voor de Tentoonstellingscommissie wordt iemand gezocht met interesse om onderzoek te doen voor tentoonstellingen, maar tevens 'handjes' voor het inrichten ervan. Voor de Commissie Excursies en Lezingen iemand die meedenkt met de te kiezen onderwerpen en meehelpt met de organisatie. Voor de Redactie iemand die graag meedenkt over de inhoud van Seijst, kritisch de bijdragen leest en zo nodig corrigeert en nieuwe verhalen zelf schrijft of auteurs zoekt.

Nieuws van de Erfgoedpartners

Sinds woensdag 15 april 2015 is de

Wiki van de Erfgoedpartners 'in de lucht'. Wie zich aanmeldt als gebruiker kan nieuwe teksten bijdragen aan de Wiki. Daarmee is www.geheugenvanzeist.nl dus een interactieve website geworden, gemaakt voor Zeistenaren en deels door Zeistenaren. Op de website vinden bezoekers instructies voor het verkrijgen van een inlogcode. De procedure voor het aanleveren van redactionele bijdragen is gelijk aan die van andere Wiki's. Dit vergt enige ervaring en zorgvuldigheid. Op de site is een gebruiksaanwijzing beschikbaar.

Varia

Het ZHG kunt u voortaan bereiken via de website: www.zhg.nl of e-mail: info@zhg.nl, eenvoudiger kan het niet!!

Vragen of Opmerkingen?

Zo ja dan nodigen u van harte uit contact met ons op te nemen, het kan via de e-mail: info@zhg.nl of telefonisch: 030 - 69 56 311.

Flora de Vrijer, voorzitter

Nieuwe donateurs

De heer J.H. van Seijst	ARUBA
De heer P.W.V. Veraart	ZEIST
Mevrouw T. Bijleveld-Weijman	BAARN
Mevrouw K.G.E. Guldemond-de Haas	ZEIST
De heer B.J. de Vries	DEN DOLDER
De heer H.J. Land	ZEIST
De heer H. van den Berg	ZEIST
Mevrouw G.M. Kaspers	ZEIST
Mevrouw J. Bruggeman-Struve	ZEIST
De heer H. de Goede	ZEIST
De heer J. Bakker	ZEIST
De heer P.G.J. Zaunbrecher	ZEIST
De heer G. Brillenburg Wurth	ZWIJNDRECHT
De heer W.A.C. Bijvoet	DOORN